

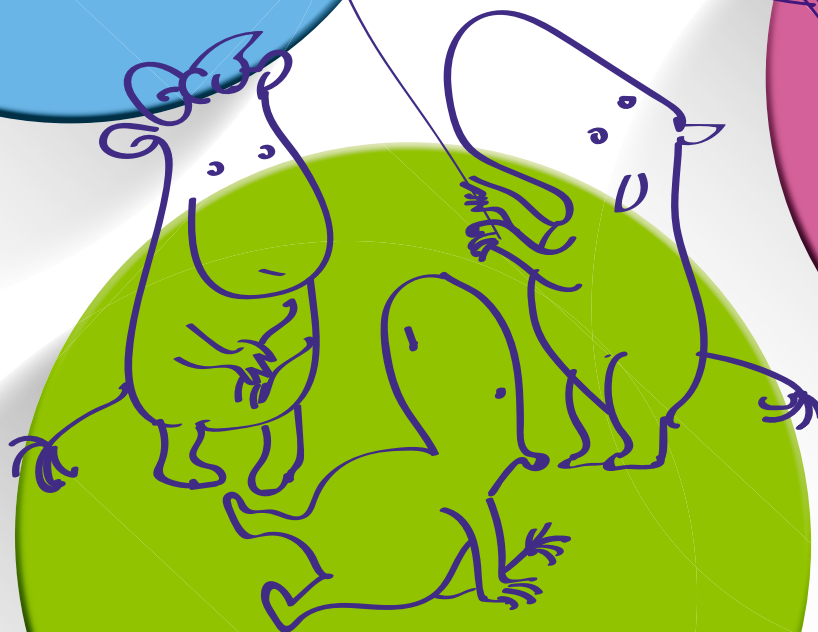
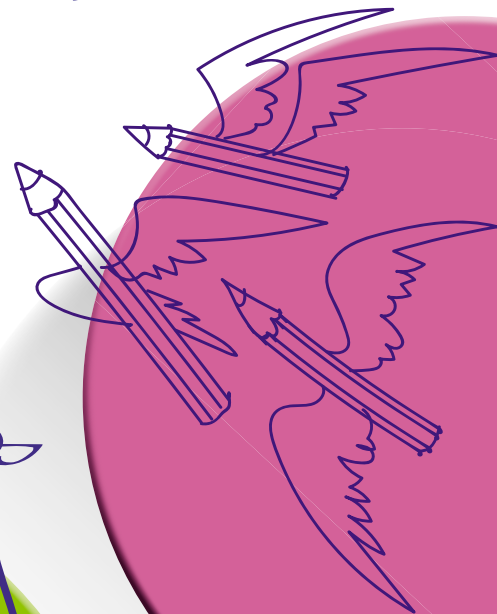
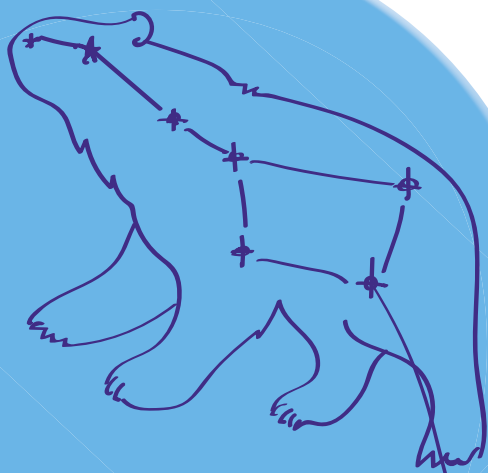
УКРАЇНЬСЬКА МОВА

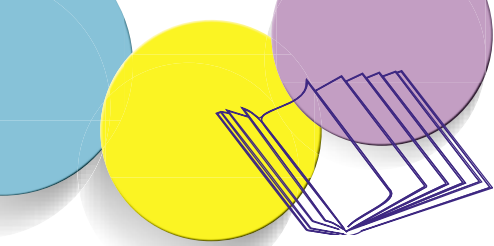
Зошит-посібник

4

ЧАСТИНА 6

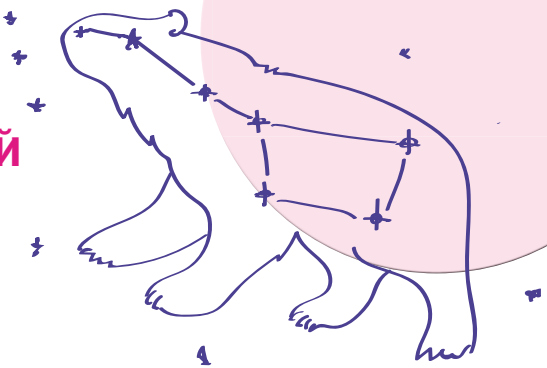
СВІТ НЕВІДОМИЙ

ТИЖДЕНЬ ДВАДЦЯТИЙ

Вирушаємо в невідоме

Цього тижня ти дізнаєшся:

- Які джерела інформації є надійними?
- Як за особливостями мовлення впізнати філософа?
- Чи варто дорослим спілкуватися з дітьми на філософські теми?
- Звідки походять назви сузір'їв?
- Чи завжди однаково пов'язані слова в сполученнях слів?

Пишімо

1. Запиши назви творів Туве Янссон про мумі-тролів, з'єднавши їхні частини. Як лексичні та граматичні значення слів допомогли тобі в цьому?

Комета

Кап(и,е)люх

Напр(и,е)кінці

Маленькі тролі і

Н(и,е)вид(и,е)ме

Н(и,е)б(и,е)зпечне

...Чарівн(и,е)ка

...пр(и,е)літає

...в(и,е)лика повінь

...літо

...л(и,е)стопада

...дитятко

Слова, пов'язані лексично та граматично, утворюють сполучення. Такі сполучення слів ми називаємо **синтаксичними одиницями**.

Які з джерел інформації є надійними для перевірки відповідей?

- каталог книжок у шкільній бібліотеці; вікіпедія; перелік назв, складений однокласником чи однокласницею; перелік назв у книжці, присвяченій творчості письменниці; книжкова серія творів письменниці.

Читаймо

2. Прочитай уривок із повісті фінської письменниці Туве Янссон «Комета прилітає», щоб дізнатися, як персонажі Чмих і Мумі-троль ставляться до невідомого.

Того ж ранку, коли Тато Мумі-троля завершив спорудження містка через річку, крихітне звірятко Чмих зробило відкриття. Чмих знайшов цілком нову незнану стежину. Вона в'юнко вповзала до лісу у його найтемнішу гущавину. Чмих стояв і довго дивився їй услід.

«Треба розповісти про це Мумі-тролеві, – подумав він. – Разом розвідаємо новий шлях, бо на власний страх і ризик я цього робити не буду».

Він склав дві гілочки навхрест, щоб залишити мітку, і щодуху погнав додому. Долина, в якій вони мешкали, була дуже гарною. Її населяли щасливі маленькі істоти та великі зелені дерева. Левадами протікала Річка, робила закрут навколо блакитного будиночка Мумі-тролів і бігла собі далі, в інші долини, де також мешкали маленькі істоти, дивуючись, звідкіля це вона береться.

«Дивна річ – дороги та річки, – міркував собі Чмих. – Дивишся їм услід – і відразу страшенно кортить опинитися деінде, піти за ними, аби побачити, де вони закінчуються...»

Мумі-троль саме прилаштував гойданку, коли Чмих повернувся додому.

– Привіт! – гукнув Чмих. – Я знайшов цілком незнану стежину. Вона видається небезпечною.

– Наскільки небезпечною? – поцікавився Мумі-троль.

– Я б сказав, жахливо небезпечною, – поважно відказав Чмих.

– Що ж, беремо зі собою канапки, – вирішив Мумі-троль. – І морс.

Він підійшов до вікна кухні:

– Послухай, мамо. Ми сьогодні не обідатимемо вдома.

– Он як! Чудово.

Вона спакувала перекуску до кошика, що стояв біля кухонного столу. Потім зачерпнула з однієї бляшанки жменьку карамельок, а з іншої дістала два яблука, ще доклала в кошик чотири маленькі учорашні ковбаски та пляшку домашнього морсу, який завжди стояв наготові на полиці над плитою.

– Супер! – зрадів Мумі-троль. – Бувай, мамо. Не знаю, коли повернемося.

– Бувайте! – відповіла мама.

Мумі-троль та Чмих проминули сад, попростували угору левадами, де закінчувалася Долина і починалося узлісся темного пралісу, в якому вони ще ніколи не бували. Там поставили кошика на землю й озирнулися на Долину. Хатинка Мумі-тролів видавалася звідси цяткою, а річка – вузькою зеленою стрічкою. Гойданки зовсім не було видно.

– Так далеко від мами ти ще ніколи не відходив, – зауважив Чмих. – Лише я тут бував, до того ж зовсім сам. Зараз побачиш мій новий шлях, я його віднайшов!

Він понишпорив довкола, понюшкував повітря, почмихав носом, задерши догори мордочку, визначив точку сонцестояння, порозирався на всі боки, аж врешті скрикнув:

– Ось! Знайшов! То як? Що скажеш? Бачиш, яка небезпечна дорога! Ти йди попереду!

Мумі-троль дуже сторожко увійшов до зеленої гущавини. Навколо німувала тиша.

– Дивися на всі боки, чи не чигає десь небезпека, – прошепотів Чмих.

– Я не можу одночасно роззиратися на всі боки, – запротестував Мумі-троль. – Ти пильнуй ззаду – мені важко буде ще й тил прикривати.

– О, ні-ні, тільки не ззаду, – злякано зажебонів Чмих. – Ворог позаду набагато страшніший, ніж той, що виходить назустріч. Це вже ти бери на свою відповідальність!

– То йди ти попереду!

– Я й попереду йти не хочу! – упирався Чмих. – Може, підемо пліч-о-пліч?

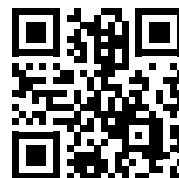
Отак, ступаючи удвох, заходили вони все далі й далі у хащі. Ліс ставав чимраз зеленішим і темнішим, стежка в'юнилася то угору, то вниз, ставала все вужчою, аж доки зовсім зникла – лише мох та папороть.

– Стежка мусить кудись вести, – мовив Мумі-троль. – Щось тут не так. Вона не може отак просто собі урватися.

(Далі буде.)

Переклад українською Наталі Іваничук

❖ За бажанням можеш послухати першу частину аудіокниги Туве Янссон «Комета прилітає» за QR-кодом.

Чому мумі-тролі не придумали інших власних назв для своєї річки та долини? Запиши назви, які ти можеш їм запропонувати.

Пишімо

6. Заповни таблицю, дібравши з прочитаного уривка по п'ять слів до кожного стовпчика.

Перевіряю за словником	Перевіряю за правилом	Перевіряю за сильною позицією звука

Обговори з другом чи подругою правильність виконання завдання.

Читаймо

7. Прочитай другий уривок з повісті Туве Янссон «Комета прилітає», щоб дізнатися, хто з персонажів книжки називає себе філософом.

Вітер наче з припони зірвався.

– Ой лишенько! – скрикнув Мумі-тато. – Хто тут?

Під порогом сиділо щось мокре, нещасне, з вусями і чорними блискучими очима.

– Я Ондатр, – відказало нещасне створіння ослабленим голосом. – Безпритульний Ондатр. Половина мого будинку завалилася, коли ви будували міст через річку. Це, звісно, не біда. Решту змило дощем. Але й це зовсім не варте уваги. Для філософа байдуже, жити чи вмерти, однак я застудився і зовсім не певен, що зі мною буде далі...

– Мені страшенно прикро, – вибачився Тато Мумі-троля. – Я й не знав, що ви мешкаєте під мостом. Заходьте, будь ласка. Моя дружина знайде, де вам постелити.

– Я не визнаю ліжок, це зовсім зайве умеблювання, – сказав Ондатр сумно. – Моє помешкання було звичайною норкою, але мені там подобалося. Зрештою, філософові байдуже, затишно йому чи ні, у кожному разі – то була гарна нора.

Ондатр обтрусився від води й прислухався.

– А що це за будиночок? – поцікавився він.

– Звичайна хатинка мумі-тролів, – відповів Тато. – Я сам її збудував. Як ви дивитеся на келишок яблучного вина – як ліки від застуди?

– Гадаю, це зайве, – мовив Ондатр. – Але, може, й ваша правда...

Мумі-тато прослизнув на кухню, навпомацки відчинив шафку, простягнув лапу за пляшкою яблучного вина, що стояла на горішній полиці, потягнувся ще трішки і ще, аж врешті необачно скинув на підлогу миску, яка наробила страшного гуркоту.

Прокинувся увесь дім, усі галасували і хрюскали дверима, до кухні прибігла Мумі-мама зі свічкою в лапі.

– З тобою все гаразд? – запитала вона. – Я вже було подумала, що до нас у хату заліз розбійник.

– Мені закортіло яблучного вина, – виправдовувався Тато. – А якийсь осел поставив цю бісову миску на сам край полиці.

Тато видряпався на стільця, досягнув пляшку й три келихи.

– Для кого третій? – здивувалася Мама.

– Для Ондатра, – відповів Тато. – Його хатина завалилася, і він прийшов до нас мешкати.

Вони засвітили на ґанку гасову лампу і сіли смакувати вином. Мумі-тролеві та Чмихові теж дозволили зостатися, хоча надворі вже давно була пізня ніч. Однак їм до келихів налили молока.

Дощ невтомно витанцьовував по даху, вітер завивав ще дужче, у димарі стугоніло, а дверцята кахляної печі злякано брязкали.

Ондатр притулився носом до шибки, вдивляючись у темряву за вікном ґанку.

– Якийсь неприродний цей дощ, – мовив він.

– Хіба дощ може бути неприродний? – здивувався Тато. – Може, ще келишок?

– Хіба трішки, – погодився Ондатр. – Дякую, дякую. Мені вже ліпше. Кінець світу не надто мене й турбує, але чомусь не хотілось би гинути з розладнаним шлунком.

– О ні, звісно, маєте рацію, – підтримала його Мама. – Сподіваюся, цей дощ не принесе повені.

Ондатр хмикнув.

– Ви не розумієте, про що я кажу, шановна пані, – мовив він. – Хіба останнім часом ви нічого дивного не відчували в повітрі? І не мали жодних передчуттів? Не свербить вам інколи в потилиці?

– Ні-і, – здивувалася Мумі-мама.

– Щось небезпечне? – прошепотів Чмих, витріщаючись на Ондатра.

– Хтозна, – пробурмотів Ондатр. – Всесвіт такий великий, а Земля така неймовірно крихітна і мізерна.

– Я гадаю, нам усім час уже спати! – спохопилася Мама. – Не годиться посеред ночі розповідати страшні історії.

За якусь мить світло всюди погасло, будинок заснув. Але вітер та злива шаленіли до ранку.

(Далі буде.)

Переклад українською Наталі Іваничук

Досліджуймо

8. А. Прочитай лексичні значення слова **філософ** та поміркуй, у якому значенні Ондатр використовує це слово, коли говорить про себе.

Філософ – 1) фахівець із філософії; мислитель, що розробляє питання світогляду;
2) перен., розм. людина, схильна до абстрактних міркувань, роздумів.

Б. Підкресли в репліках Ондатра сполучник **але**. Чому Ондатр так часто його вживає? Як можна схарактеризувати особливості мовлення філософа Ондатра?

Пишімо

9. Що має на увазі Ондатр, коли говорить, що дощ якийсь неприродний? Чи може дощ бути неприродним? Запиши, як ти розумієш його слова.

Читаймо

10. Прочитай ще один уривок із повісті Туве Янссон «Комета прилітає» з олівцем у руці й підкресли окремі слова, сполучення слів або речення, у яких ідеться про те, як сприймають персонажі Ондатрові балачки про наближення небезпеки.

Наступного дня було хмарно. Мумі-троль прокинувся і вийшов у мокрий тихий сад.

Буря пішла собі далі, дощ ущух. Але довкілля було не впізнати.

Мумі-троль довго стояв, оглядався і принохувався, доки врешті збагнув, що саме його непокоїло. Усе навколо посіріло! Не лише небо та річка, але й дерева, земля, хатина! Усеньке стало сірим, наче життя висоталося з навколишнього світу, – жах!

– Яке жахіття! – промовив стиха Мумі-троль. – Яке жахіття!

Ондатр вийшов із будиночка і почалапав до Татового гамака. Гамак також посірів. Ондатр уместився в ньому, позираючи на сірі яблульки.

– Поглянь! – гукнув Мумі-троль. – Що трапилося? Чому все стало сірим?

– Не заважай! – відбуркнув Ондатр. – Бався! Бався, доки можна! Ми не можемо змінити стан речей, тому треба дивитися на це по-філософському!

– Яких речей?! – скрикнув Мумі-троль.

– Загибелі Землі, ясна річ, – спокійно пояснив Ондатр.

Мумі-троль кинувся на кухню, де Мама саме заварювала ранкову каву.

– Мамо! – закричав він. – Усе надворі посіріло, а Ондатр каже, що Земля загине! Вийди надвір, поглянь сама!

Мама поставила кавник на вогонь і вийшла з синопком у сад.

– Ой, як сіро! – мовила Мама. – Звідки взялася ця жахлива пилюка?

Вона провела лапою по листочку, лапа теж стала сірою і ледь липкою.

– Він казав, що дощ неприродний! – не вгавав Мумі-троль. – Він казав, що в повітрі пахне чимось незвичним, що в нього чується потилиця і що Земля надто мала...

– Ондатр був трохи схвильований, – пояснювала Мама. – Так завжди буває з тими, хто втратив дах над головою і має розлад шлунку. Після кави я спробую постирати згрубша пил. Заспокойся і не лякай надаремно Чмиха.

Мумі-мама повернулася до будинку, до Мумі-тата.

– Ти бачив, що відбувається надворі? – запитала вона.

– Звичайно, – Тато виявив неабияке зацікавлення. – Я відчув запах, пахне фосфором! Дуже незвичайний і цікавий феномен!

– Однак його бояться діти, – зауважила Мама. – А Ондатр лякає їх іще дужче. Може, попроси його розмовляти про приємніші речі, а ще ліпше – помовчати?

– Спробую, – пообіцяв Мумі-тато. – Тільки боюся, що він надто довго жив самотником і звик говорити вголос про все, що думає.

Тато мав рацію.

За ранковою кавою Ондатр вибудував на ганковому столі цілий Всесвіт.

– Ось Сонце, – розтлумачував він, показуючи на цукерничку. – Сухарики – це зірки. Ось ця округлина – Земля. Бачите, яка крихітна! А Всесвіт такий велетенський, що не має кінця й краю. І чорний як ніч. Угорі, в темряві, нипають небесні чудовиська: Скорпіон, Ведмедиця, Овен...

– Досить, досить, – урвав його Тато.

Але Ондатр незворушно вів далі:

– Інша Сонячна система вже не поміститься на вашому столі. Вона ген далеко поза його межами, – і з тими словами він пожбував канапкою в сад.

– А Сонячних систем багато? – поцікавилася Мама, обачно відставляючи набік таріль з рештою канапок.

– І не злічити! – з похмурим задоволенням відповів Ондатр. – З того, що я розповів, можна збагнути, як мало важить для Всесвіту, загине Земля чи ні.

Мумі-мама зітхнула.

– Я не хочу гинути! – залентував Чмих. – Я щойно знайшов печеру! У мене немає часу гинути!

Мумі-тато нахилився до Ондатра.

– Що б ви сказали на те, аби полежати в гамаку й поміркувати на філософські теми? Непогана думка, правда?

– Ви так кажете, аби лиш мене позбутися, – мовив Ондатр.

Він здмухнув зі столу округлину-Землю.

Мумі-троль зойкнув.

(Далі буде.)

Переклад українською Наталі Іваничук

Досліджуймо

11. На основі власних спостережень заповни таблицю.

Як персонажі повісті «Комета прилітає» сприймають розмови Ондатра про наближення небезпеки?

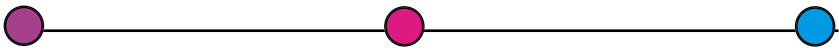
Персонаж	Думки, емоції, дії
	<hr/> <hr/>
	<hr/> <hr/>
	<hr/> <hr/>
	<hr/> <hr/>

Дискутуймо

12. Обговори в класі, чи варто дорослим спілкуватися з дітьми на теми життя і смерті, невизначеності майбутнього (такі теми називаємо філософськими). Свою думку познач на шкалі й аргументуй її.

Чи варто дорослим спілкуватися з дітьми на філософські теми?

Ні
Важко визначитися
Так

Пишімо

13. Запиши відомості про Всесвіт, подані в прочитаному уривку повісті.

Як упевнитися, що отримана інформація достовірна?

Досліджуймо

14. Ондатр у розмові про Всесвіт згадує небесні чудовиська: **Скорпіон**, **Ведмедиця**, **Овен**... Ти, мабуть, здогадуєшся, що йдеться про сузір'я, які можуть мати різні назви. Існують легенди про створення сузір'їв. Послухай легенду «Про Зоряний Віз» за QR-кодом. Про яке зі згаданих Ондатром сузір'їв ідеться в цій легенді? Які джерела допоможуть тобі перевірити своє припущення? Стисло перекажи легенду.

Пишімо

15. Які космічні назви тобі відомі? Де можна знайти потрібну інформацію?

Планети: _____

Сузір'я: _____

Зорі: _____

Комети: _____

Досліджуймо

16. Прочитай речення.

За ранковою кавою Ондатр вибудував на ганковому столі цілий Всесвіт.

Досліди, чи однаковий зв'язок між словами в таких синтаксичних одиницях:

- 1) Ондатр вибудував;
- 2) вибудував на столі.

- ▲ Зміни рід і число дієслова **вибудував** у першій синтаксичній одиниці. Яке слово не дозволяє цього зробити?
- ▲ Зміни відмінок слова *Ондатр* у першій синтаксичній одиниці. Яке слово не дозволяє цього зробити?
- ▲ Укажи стрілками залежність форм одного слова від іншого в першій синтаксичній одиниці.
- ▲ Зміни рід і число дієслова **вибудував** у другій синтаксичній одиниці. Удалося?
- ▲ Зміни відмінок слова **на столі** у другій синтаксичній одиниці. Яке слово не дозволяє цього зробити?
- ▲ Укажи стрілками залежність форм одного слова від іншого в другій синтаксичній одиниці.

Грамаіичний зв'язок між словами, форми яких залежать одна від одної, називається **взаємним зв'язком**.

Грамаіичний зв'язок між словами, коли форма одного слова залежить від іншого, називається **підрядним зв'язком**.

Пишімо

17. Погрупуй синтаксичні одиниці. Спочатку запиши синтаксичні одиниці з підрядним зв'язком, потім – із взаємним.

Гукнув Мумі-троль, гукнули Мумі-троля; поцікавилася Мумі-мама, поцікавилися в Мумі-мами; пояснив Ондатр, пояснили Ондатру; пообіцяв Мумі-тато, пообіцяли Мумі-татові.

Творімо

18. Уяви, що в тебе є можливість поспілкуватися зі знавцем Всесвіту Ондатром. Які питання ти хочеш з'ясувати? Запиши ці питання.

Об'єднайтеся в групу, щоб пограти в гру «Розмова з Ондатром». Розподіліть ролі, придумайте та запишіть репліки.

Зробіть відеозапис і розмістіть його на онлайнній дошці. Перегляньте роботи інших груп, визначте по дві-три позитивні риси кожної гри та напишіть на стіні для кожної групи відгуки на побачене.

Пригадаймо

1. Як зрозуміти, чи є надійним джерело інформації?
2. Які особливості мовлення має філософ?
3. Чи хотів би ти поспілкуватися з дорослими на філософські теми?
4. Як виникають назви сузір'їв?
5. Які зв'язки між словами існують у синтаксичних одиницях?

ТИЖДЕНЬ ДВАДЦЯТЬ ПЕРШИЙ

Долаємо труднощі разом

Цього тижня ти дізнаєшся:

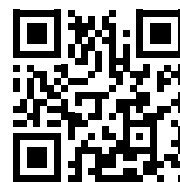
- Чи легко щось пояснювати іншим?
- Чи доречні наукові терміни в художній літературі?
- Як написати відгук на виставу?
- Як створюється правдоподібність подій у творі?
- Скільки синтаксичних одиниць може бути в реченні?

Досліджуймо

1. Ти вже знаєш, що існують легенди про виникнення сузір'їв і походження їхніх назв. Усі зорі на небі, які ми бачимо неозброєним оком, належать до однієї зоряної системи, або галактики. Видиму частину нашої Галактики давні греки назвали *Молочний Шлях*. Подивися за QR-кодом анімаційний фільм із серії «Книга-мандрівка. Україна» і дізнайся, чому українці називають сріблясто-туманну смугу на зоряному небі *Чумацьким Шляхом*.

На основі інформації з анімафільму підготуй повідомлення на тему «Звідки походить назва *Чумацький Шлях*».

Пишімо

2. Запиши три-чотири будь-які факти про чумаків, які згадано в переглянутому анімафільмі. Орфограми перевіряй у зручний для тебе спосіб.

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

Дискутуймо

3. Оповідач в анімафільмі використовує сучасні слова, запозичені з інших мов. Запиши до іншомовних слів українські відповідники.

Супермаркет	
Фудкорт	
Бізнесмен	

Обговори з однокласниками й однокласницями, чи могли чумаки в давнину послуговуватися іншомовними словами. Що називали ті слова і з яких мов могли бути запозичені?

Досліджуймо

4. Уяви, що ти навчаєш першокласників і першокласниць малювати комету. Розглянь етапи створення малюнка комети і підготуй усне висловлювання зі своїми порадами. Зроби аудіозапис.

Чи легко тобі було пояснити, як намалювати комету? Чому?

Яких речень у мовленні ти використав більше: розповідних, питальних чи спонукальних? Чому?

Читаймо

5. Прочитай уривок із повісті Туве Янссон «Комета прилітає» і дізнайся про відвідування Чмихом і Мумі-тролем обсерваторії (спеціально обладнаної будівлі для спостереження за космосом).

У бездонній чорноті неба блимали, немов живі, величезні зорі. Такі завбільшки, як розповідав Ондатр. Ген далеко серед них щось сяяло, схоже на недобре червоне око.

– Комета! – скрикнув Чмих. – Оце червоне око і є кометою. Вона летить сюди!

– Звісно, летить сюди! – підтвердив професор. – От що цікаво! З кожним днем її видно все ліпше. Комета стає чимраз більшою, червонішою та прекраснішою!

– Та вона ж не рухається! – недовірливо мовив Чмих. – І хвоста не видно!

– Хвіст тягнеться позаду, – пояснив професор. – Комета простоє нам назустріч, тому здається, ніби вона непорушна. Гарна, правда ж?

– Та-а... – завагався Чмих. – Червоний колір, звісно, приємний... А коли вона долетить до Землі? – Чмих, зацікавлений від страху, вдивлявся у маленьку червону цятку через окуляр телескопа.

– За моїми підрахунками, комета досягне нашої планети увечері сьомого серпня о 20:42. Можливо, на чотири секунди раніше, – охоче розповідав професор.

– І що тоді трапиться? – поплотнів Чмих.

– Що трапиться? – професор аж розгубився. – Про це я ще не встиг подумати... Але неодмінно дуже скрупульозно запишу весь перебіг події.

Чмих рушив униз сходами, коліна йому підгиналися. На півдорозі він раптом зупинився і запитав:

– Що нині за день?

– Третє серпня, – відповів професор. – 7:53 рівно.

– Гадаю, нам варто поквапитися додому, – мовив Чмих. – Бувайте!

Чмих повернувся до гурту – здавалося, наче він на голову підріс.

– Він чорний, – повідомив малий. – Чорний-чоренний.

– Хто? – не зрозумів Мумі-троль.

– Всесвіт, ясна річ. А комета червона, з хвостом позаду. За нашими з професором підрахунками, вона ДОСЯГНЕ Землі сьомого серпня, увечері, о 20:42. Можливо, на чотири секунди раніше...

– Негайно додому! – вирішив Мумі-троль. – Про що таке надзвичайно важливе у неділю казала Мама?

– Пудинг, – пхикнув зневажливо Чмих. – Дитячі витребеньки! Принаймні для того, хто дивився на зоряне небо в окуляр справжнього телескопа!

– Хай там як, варто поквапитися, – пробурмотів Мумі-троль і кулею вилетів з обсерваторії.

(Далі буде.)

Переклад українською Наталі Іваничук

Дискутуймо

6. Які риси дослідника виявляє професор у розмові зі Чмихом? Чому Чмих вагається погодитися зі словами про те, що комета гарна? Що означають слова авторки про Чмиха: «...здавалося, наче він на голову підріс»?

Досліджуймо

7. Прочитай два речення.

1. Чмих, зацікавлений від страху, вдивлявся у маленьку червону цятку через **окуляр** телескопа (Туве Янссон).

2. Очі йому вже не служили, і навіть **окуляри** не помагали (Михайло Коцюбинський).

Чи можна стверджувати, що в обох реченнях використано те саме слово в різних формах? За потреби звернися до тлумачного словника.

Яке із цих слів є науковим терміном? Які ще наукові терміни трапилися в прочитаному уривку? Для чого їх використано в казковій повісті?

Пишімо

8. Запиши синтаксичні одиниці, які можна утворити з поданих пар слів. За потреби використай прийменники. Визнач тип зв'язку в кожній синтаксичній одиниці та познач його за допомогою стрілок.

Блимати, зорі; розповідати, Ондатр; Чмих, вдивлятися; рушити, сходи; казати, мама; дивитися, небо; вилетіти, обсерваторія.

Як перевірити орфограми, що трапилися у твоєму записі?

Творімо

9. Знайди в тексті слова авторки щодо реплік професора та Чмиха. Що тобі стало відомо про емоції, поведінку та особливості мовлення (швидко, повільно, голосно, тихо тощо) цих персонажів під час їхнього спостереження за кометою в телескоп? Заповни таблицю.

Репліка	Емоції, почуття	Поведінка, особливості мовлення
– Комета! Оце червоне око і є кометою. Вона летить сюди!		
– Звісно, летить сюди! От що цікаво! З кожним днем її видно все ліпше. Комета стає чимраз більшою, червонішою та прекраснішою!		
– Та вона ж не рухається! І хвоста не видно!		
– Хвіст тягнеться позаду. Комета простує нам назустріч, тому здається, ніби вона непорушна. Гарна, правда ж?		
– Та-а... Червоний колір, звісно, приємний... А коли вона долетить до Землі?		
– За моїми підрахунками, комета досягне нашої планети увечері сьомого серпня о 20:42. Можливо, на чотири секунди раніше.		
– І що тоді трапиться?		
– Що трапиться? Про це я ще не встиг подумати... Але неодмінно дуже скрупульозно запишу весь перебіг події.		

Розіграй з однокласниками й однокласницями цю ситуацію спілкування, а потім на основі гри заповни порожні комірочки в таблиці.

Пишімо

10. Напиши відгук на найцікавішу, на твою думку, гру виконавця ролі Чмиха або професора. Скористайся наведеними порадами.

Як написати відгук на виставу

1. Опиши власний настрій під час перегляду.
2. Пиши чесно, але не ображаючи інших.
3. Не переказуй сюжет п'єси, згадай лише назву, персонажів.
4. Опиши гру акторів: володіння голосом і мовою тіла (міміка, жести, постава, рухи).
5. Розкажи про режисерські знахідки порівняно з іншими виставами, якщо вдалося такі дивитися.

Як перевірити орфограми, що трапилися у твоєму записі?

Досліджуймо

11. Подивися за QR-кодом уривок з фінського анімаційного фільму за повістю Туве Янссон «Комета прилітає».

Познач, у чому полягають художні особливості переглянутого анімафільму.

☐ кольорове зображення	☐ музичний супровід
☐ виразне мовлення персонажів	☐ об'ємна анімація
☐ зрозумілість поведінки персонажів	☐ чорно-біле зображення
☐ мальована анімація	

12. Прочитай наступний уривок повісті Туве Янссон «Комета прилітає» і подумай, у чому полягає правдоподібність описаних подій.

Мумі-троль прокинувся й спершу не міг зрозуміти, де він. У печері панував присмерк, пахло розхлюпанним гасом. Нараз йому все пригадалося, він сів у постелі. Решта ще спали. Мумі-троль навпомацки дістався до входу, обережно відхилив заслону і визирнув надвір. Червінь зникла, небо було зовсім безбарвним, а навколо – безгоміння. Мумі-троль виліз із печери, сів на скелі, взяв у лапки один із метеоритів, якими жбурлялася комета, почав його розглядати з усіх боків. Уламок був чорний, з гострими боками і дуже важкий. Мумі-троль глянув на неозорий піщаний берег і безводне море внизу – все безбарвне та німотне.

Мумі-троль сподівався побачити жахливу бездонну діру в землі, якісь наслідки страшної катастрофи, а зараз навіть не знав, що й думати, тож було йому трохи лячно.

– Привіт! – гукнув Нюхмумрик*. Він теж виліз із печери і, сівши поруч з Мумі-тролем, запалив свою люльку.

– Привіт, привіт! – відгукнувся Мумі-троль. – Невже саме такий вигляд повинна мати Земля після кінця світу? Пустка і нічого більше?

– Кінця світу не було, – мовив Нюхмумрик. – Я гадаю, що комета тільки зачепила нас хвостом, а потім полетіла собі далі у простори Всесвіту.

– Хочеш сказати, що все зосталося на своїх місцях? – усе ще не вірив Мумі-троль.

Нюхмумрик тицьнув люлькою у бік горизонту.

– Бачиш? Море...

Удалині, на самому небокраї щось зблиснуло, і те щось ворушилося, немов живе.

– Бачиш? – допитувався Нюхмумрик. – Море повертається!

Вони сиділи мовчки, а небо тим часом набирало яскравішої барви, зійшло ранішнє сонечко, свіже, немов умите, як завжди. Раптом прикотилася хвиля, і море увійшло в свої береги. Що вище піднімалося сонце, то синішим ставало море. Хвилі заповнили всі глибини і западини, заспокоїлися, вляглися, стали аквамариновими.

Вся стрибуча, повзуча і плавуча живність, яка зуміла вціліти у напіввисохлому намулі, весело хлюпалася у прозорій воді. Водорості випросталися на дні й потягнулися до сонця. Над морем пролетіла ластівка, повідомляючи, що знову настав новий ранок!

– Море повернулося! – зрадив Тато Мумі-троля.

Усі попрочилися і схвильовано визирали з печери. Лише Гемуля** з усього товариства не здивувало, що Земля все ще існує. Він зійшов униз, до пляжу, з альбомом під пахвою, щоб остаточно впорядкувати свої марки, а задля більшої певності, що їх не розвіє вітром, притиснув сторінки метеоритами.

Решта посідали рядочком на скелі, задерши носи до сонця.

– Як називається твоє кошеня? – запитала Хропся***.

– Це таємниця, – відповів Чмих.

Кошеня скрутилося калачиком у нього на колінах, мружилося на сонце і муркотіло.

– Що ж, – мовила Мама, – я пропоную з'їсти торт удома, на ганку. Збирайтеся, ми повертаємось! Як гадаєте, ліс, сад і будиночок стоять на місці?

– Я впевнений у цьому! – сказав Мумі-троль. – Ходімо й самі подивимось!

❖ * **Нюхмурик** – той, хто навесні будить Мумі-дім, проводить у ньому літо, а восени іде в далекі краї. Романтик і поет.

** **Гемуль** – ходить у сукні, яка дісталася йому від тітки. Він доволі занудний, любить командувати і ніколи не визнає своєї неправоти.

*** **Хропся** – кокетлива модниця. Має шовковистий чубчик і золотий браслетик на ніжці. Може бути дуже серйозною.

Переклад українською Наталі Іваничук

Дискутуймо

13. Обговори з однокласниками й однокласницями, якого кольору можуть бути емоції. Зафарбуй відповідним кольором комірки.

радість	тривога	злість	повага
сум	довіра	задоволення	заздрість
упевненість	страх	ніжність	розгубленість
жаль	подяка	образа	любов

Що письменниця хоче підказати читачеві про емоції Мумі-троля, зображуючи зміну кольорів у навколишньому пейзажі в останньому уривку? Чому те, що море повернулося, викликає таку радість у персонажів?

Досліджуймо

14. Знайди в прочитаному уривку речення, у яких трапилися ці слова, і поясни їхнє лексичне значення. Користайся тлумачним словником.

Присмерк, червінь, безгоміння, метеорит, аквамариний, намул.

Пишімо

15. Заповни таблицю синтаксичними одиницями.

Панував присмерк, пахло розхлюпанним гасом, дістався до входу, виліз із печери, запитала Хропся, впорядкувати марки.

Взаємний зв'язок	Підрядний зв'язок

Синтаксична одиниця, побудована за допомогою взаємного зв'язку, називається **граматичною основою речення**.

Синтаксична одиниця, побудована за допомогою підрядного зв'язку, називається **словосполученням**.

Обговори з однокласником або однокласницею свій варіант заповнення таблиці.

Досліджуймо

16. Запиши, перевіряючи орфограми.

1. Море поверта_(ц:)я!
2. Раптом пр_котилася хвиля.
3. Зійшло вранішнє сон_чко.
4. Над морем прол_тіла ластівка.

Доведи, що виділені слова є граматичною основою. Визнач, чи пов'язані інші слова в реченні з граматичною основою. Познач зв'язок стрілками.

Із яких синтаксичних одиниць побудоване кожне речення? Як гадаєш, скільки синтаксичних одиниць може бути в реченні?

Речення будується з однієї або кількох синтаксичних одиниць, серед яких є граматична основа.

Творімо

17. Створи комікс за повістю Туве Янссон «Комета прилітає». Поміркуй, скільки епізодів буде у твоєму коміксі. Запиши план.

План

Розмісти свій комікс на онлайнівій дошці. Розглянь розміщені на стіні інші комікси, визнач по дві позитивні риси кожного з них і напиши відгук на той комікс, який тебе найбільше зацікавив.

Пригадаймо

1. Як побудувати своє пояснення, щоб тебе зрозуміли інші?
2. Для чого потрібні терміни в художній літературі?
3. У який спосіб краще побудувати відгук на виставу?
4. Як зрозуміти, що події твору є правдоподібними?
5. Зі скількох синтаксичних одиниць може складатися речення?

ТИЖДЕНЬ ДВАДЦЯТЬ ДРУГИЙ

Цінуємо свою інакшість

Цього тижня ти дізнаєшся:

- У які групи можна об'єднати літературні твори?
- Чи може читач додати у твір свого персонажа?
- Чи може бути цікавим щось не цілком достовірне?
- Чим різняться вітання і побажання?
- Як написати есе?

Пишімо

1. Розглянь ілюстрацію Христини Лукашук до твору Галини Вдовиченко «Сова, яка хотіла стати Жайворонком». Якщо ти розгадаєш секрет, на якому будується назва твору, то зможеш самостійно придумати багато інших цікавих назв для нових історій.

Слон, який _____ .

Черпаха, яка _____ .

Вуж, який _____ .

Курка, яка _____ .

_____ .

_____ .

Порівняння за якими ознаками допомогло тобі придумати назви творів? А які назви придумали твої однокласники й однокласниці?

Із чим невідомим для себе зіткнуться ці персонажі, якщо здійсниться їхнє бажання?

Сова не знає, як _____

_____ .

Слон не знає, як _____

_____ .

Черепашка не знає, як _____

_____ .

Вуж не знає, як _____

_____ .

Курка не знає, як _____

_____ .

_____ .

_____ .

_____ .

_____ .

Читаймо

2. Прочитай початок твору Галини Вдовиченко і скажи, які ти маєш очікування щодо його жанру: це оповідання чи повість.

Усі літературні твори можна умовно об'єднати в групи **за певною структурою та спільними ознаками зображення дійсності**. Такі групи називаємо **жанрами**. Наприклад, є такі жанри: казка, байка, легенда, оповідання, повість та інші.

Усе найцікавіше в лісі відбувалося зранку і вдень. Сові залишалося вірити цьому, бо звідки їй було знати? Вранці вона ще спала у своєму дуплі й нічого не чула, не бачила. І вдень вона ще спала. Прокидалася надвечір, коли до її старого дуба на узліссі прилітав Жайворонок.

Сова пір'ячко чистить, зарядку робить, а Жайворонок їй розповідає, який чудовий день добігає кінця. Потому він летить до себе в гніздечко, у густу траву, бо час йому лягати спати.

А у Сови все тільки починається. Бо Жайворонок, як відомо, рання пташка, а Сова – нічна. Коли один бадьорий та активний, друга спить. І навпаки.

Дивна між ними дружба, незрозуміла для багатьох птахів. Хижачка Сова могла запросто вполювати малого пташка: хап – ковть – і нема! Але на друзів не полюють. Тому Жайворонок не боявся Сови, і вона не виявляла до нього ані найменшої агресії. Уважно дослухалася до розповідей малого пташка, покліпуючи круглими очима. Не мала що йому розповісти цікавого про ніч. Залишалося тільки слухати про ранок та день – і мовчки зітхати.

Жайворонок прокидався вдосвіта. З першими променями сонця злітав у небо, високо-високо. Так високо, що годі було роздивитися. Зводив пісню про ранкове дзвінке повітря та літній полудень, про вільний пташиний літ та безмежний простір пасовищ і лук, про хрустке насіння, солодкі трави та смачні комашині хмарки... Далеко чути його бадьорі трелі, схожі на музику флейти. Життя прекрасне, співав Жайворонок, а ранок – найкраща пора дня.

Сова чудово бачила лише в темряві. Вночі вона годинами нерухомо сиділа в засідці, лиш час від часу обертаючи голову на всі боки. А тоді – г-гух! – зривалася з високої гілки, розгорнувши крила. Її тінь нечутно пропливала на тлі повного місяця. Вона не співала ніколи. Хіба могла часом скрикнути, попереджаючи інших сов та пугачів: це моя територія! Чужим сюди зась! Шугала попід зорями, роздивляючись згори на здобич, кидалася донизу, видивившись поживу або лиш зачувши рух у траві. А тоді здійснювалася вгору із впольованою знахідкою у дзьобі.

Удосвіта втомлена Сова поспішала до розлогого дуба, мостилася спати. І саме в цей час у бадьорого Жайворонка починався новий день. Нічого спільного в цих двох птахів не було! Окрім кількох хвилин спілкування надвечір, коли Жайворонок повертався до свого гніздечка й дорогою залітав до Сови – потеревенити перед сном. Його день добігав кінця, у неї починався. Жайворонок ще встигав поділитися із Совою своїми оповідками про те, як нині було гарно в полі й у лузі, як лагідно світило сонечко, як радісно співали пташки...

Нічна птаха витріщалася на денну своїми круглими очиськами, крутила головою. Отакої! Невже й справді їй поміж усього птаства дісталися найгірші години доби? Вона нічого з того, чим так ті-

шився Жайворонок, не чула й не бачила. Її час – темрява, зірки й тиша. Нема чим похвалитися.

(Далі буде.)

Дискутуймо

3. Чи права була Сова, коли вважала, що їй нема що розповісти цікавого про ніч і що все найцікавіше в лісі відбувалося зранку і вдень? Про що може йтися в наступній частині твору?

Досліджуймо

4. Випиши з тексту уривка всі спільнокореневі слова до слова **птах**. Слова записуй у формі називного відмінка в однині.

Познач, яке історичне чергування звуків трапилося в корені цих слів:

[] // [].

До яких частин мови належать записані слова?

Пташка і **пташок** – це форми того самого слова чи це різні слова? Чому авторка використала їх у тексті?

Пишімо

5. За словами Галини Вдовиченко, історія про Сову і Жайворонка почала складатися сама собою. «Одного разу я почула від товаришки таке: *Як би я хотіла бути «жайворонком»! Бо кажеш людині: «Доброго ранку!» А тобі у відповідь: «Та вже добрий день!..»* Тоді й відчула, що вже складаю нову історію. Сама я, до речі, рання пташка. Тож співчуваю тим, хто не бачить, як встає сонце», – розповідає авторка. Чи відомо тобі, за якою ознакою людей називають жайворонками або совами? Запиши, до якої групи ти можеш віднести себе.

6. Прочитай наступний уривок, щоб дізнатися, як Сова вирішила змінити свій режим дня і що з того вийшло.

І от Сова вирішила: досить! Досить бути нічною птахою! Почу- хала собі черевце лапкою – і виголосила невеличку промову:

– Відтепер стану ранньою пташкою! Прокидатимусь на сві- танку! Бачитиму ліс у сонячному світлі, а не в місячному сяйві! Метеликів над конюшиною хочу уздріти й пташок у блакитному небі. Набридло мені бути Совою! Хочу бути Жайворонком!

І постановила собі Сова швиденько впоратися з усіма своїми справами й лягти спати посеред ночі. Для чого? А щоб прокину- тися разом із сонцем, одночасно з Жайворонком, – і нічого ціка- вого не пропустити.

Цілу ніч крутилася вона у своєму кубельці, і подушка була їй якась незручна, і ковдра сповзала. Сон не йшов. Розглядала знічев'я стінки дупла, помічаючи місця, де годилося б їх поремонтувати, затулити мохом щілинки-шпаринки, павутиння позмітати... Кілька разів вихилялася, щоб не пропустити перший промінь сонця. Лише під ранок заснула.

Підхопилася – а ліс навколо геть на себе не схожий! Чудасія та й годі. Ніколи його таким дивним не бачила.

– Ух-гу-гу!

Сова обтрусилася, скидаючи залишки сну.

Тут і сонце зійшло.

Невиспана Сова сиділа на гілці, вчепившись в неї довгими кри- вими пазурами. Навіть похитувалася від зосередження, бо ж на- магалася нічого важливого не пропустити. Повіками блим-блیم – а ті все одно стуляються. Не звикли очі до світла. Вставила собі Сова між повіками патички – сидить, терпить. Чекає на незабутні враження. Сонце їй очі ріже, пташиний галас на вуха тисне. Чого вони так кричать-верещать? Для чого так багато світла?

Птахи на всі голоси виспівують, цвікають, щебечуть, тьохка- ють та кувікають. Позакладало Сові вуха від пташиного базару, оглухла вона від надміру звуків, осліпла від сонячних променів. Забагато їй вражень як для початку, ой забагато...

Клацнула Сова дзьобом, вийняла патички з очей – і назад, до свого затишного дупла. Не виспалася вона, ось у чому річ! Про- спати день, проспати ніч, а тоді лиш на ранок прокинутися – саме так варто зробити. Лише тоді вона зможе відчутти себе Жайво- ронком, лише тоді переконається, чим життя ранніх пташок таке особливо привабливе.

Накрутила Сова будильник. Повіки самі собою стулилися. Сова позіхнула, підсунула подушку під голову... Спати... Зморив її сон!

Прокинулася вдосвіта – і доби не минуло. Голо-о-одна... Сонце все вище й вище, і Жайворонок у небі – згори вже ллється його ранкова пісня. Справді гарна.

Та Сові не до слухання, вона вечеряти хоче. Чи то як його? Тьху! Снідати – ось що вона хоче. Усе переплуталося у її голові. Їсти, одне слово! Але яке може бути полювання при такому яскравому світлі? Нічого ж не видно! Начепила Сова чорні окуляри. Як ті нещасні денні пташки видивляються хробачків та комашок у таких нестерпних умовах? Сові як нічному хижакові для вдалого полювання потрібна темрява: вона лише в п'ятьмі добре бачить. Бо така її натура. Совина. А серед білого дня вона не годна навіть мухи впіймати!

Спурхнула Сова з гілки. Намагається в польоті щось унизу побачити. А з трави хтось гукає: дивіться, дивіться! Сова! Сова летить!

Які вони всі горлаті! Які нестерпні! Чого так верещати? Сновигають туди-сюди, туди-сюди, миготять крилами та хвостиками, пурхають, стрибають, галасують... Як можна жити в такому тарарамі?!

– Квик-квик, – подала голос Сова, – квик-квик!

І голос у неї чомусь такий жалібний-жалібний...

Аж ось і Жайворонок. Лопотить крильцями побіля неї, заохочує:

– Молодець, Собо! Молодець, рання пташко! Чудово виглядаєш!

Сіли в траву, у пташину їдальню. Жайворонок Сову пригощає: ось тобі насіння, ось травичка солодка, свіжі комарі болотяні – їж, Собо! Та не смакує їй Жайворонкова гостина. Все їй не так, усе погане. Ледве дочекалася вона вечора. Тільки тоді й зітхнула полегшено.

(Далі буде.)

Дискутуймо

7. Чи справдилися очікування Сови під час її першої спроби стати денною пташкою? До яких хитрощів вдавалася Сова, щоб не заснути? Як готувалася Сова до своєї другої спроби? Що завадило їй добре підготуватися? Чому і друга спроба була невдалою? Про що йтиметься в наступній частині твору?

Досліджуймо

8. **А.** Знайди в прочитаному уривку речення, у яких трапилися ці слова, і поясни їхнє лексичне значення. Користайся тлумачним словником.

Уздріти, постановити, знічев'я, надмір, вдосвіта, тарарам, сновигати.

Б. Заповни таблицю синтаксичними одиницями, з яких утворені ці речення.

Накрутила Сова будильник.
 Начепила Сова чорні окуляри.
 Спурхнула Сова з гілки.

Граматична основа речення	Словосполучення

Пишімо

9. Доповни прочитаний уривок ще одним персонажем – будь-якою твариною, яка спостерігала за подіями. Як вона реагувала на поведінку Сови? Розкажи про денні пригоди Сови від імені нового персонажа.

Прочитай свій текст однокласникам, за потреби відредагуй його.
Як перевірити орфограми, що трапилися у твоєму записі?

Читаймо

10. Прочитай третій уривок, щоб дізнатися, чи змінилася думка Сова про те, що вночі немає нічого цікавого.

Вночі, добряче попоївши, всілася Сова на високу гілку й задивилася на зорі. Як добре вночі! Яка краса навколо! Чому вона раніше не помічала цього? Так легко дихається в темряві та прохолоді, така тиша навкруги! Сова почувалася щасливою, як ніколи. Засиділася мало не до сходу сонця.

Аж раптом Жайворонок. Бадьорий, енергійний, сповнений планів. Ото вже рання пташка!

– Знала б ти, Сово, який сьогодні буде надзвичайний день! Зараз побачиш! То що, злітаймо? Вперед і вгору!

Сова не ворухнулася, лише ліниво потяглася крилами:

– Ехе-хе... Хто куди, а я в люлю... Як же це добре – лягати спати, коли хочеться, і прокидатися, коли твій час. Тобто по-совиному – надвечір. Для чого мені бути жайворонком, якщо я народилася совою?

– Як? Ти знову хочеш бути нічною пташкою? – не повірив Жайворонок. – Ти ж казала, що вночі навколо нічого цікавого.

Сова на те лиш крилом махнула.

– Звідки тобі про це знати? Ніч – це мій час, і він прекрасний насправді. Ти тільки уяви... Яскраві барви зникають, повітря робиться прохолодним, звуки стихаються. На темне небо висипають зорі. Мовчання та спокій панують усюди... Як багато ти пропускаєш, рання пташко, бо не знаєш, як чудово на світі вночі!

Жайворонок почував свого чубчика: дивися... Може, й так. І тут йому сяйнула думка:

– Слухай, Сово! Тепер моя черга. Спробую і я хоч раз побути нічною пташкою. Чекай на мене ввечері, коли прокинешся. Пока-

жеш мені, що то за ніч така і які там зорі та місяць. Може, мені й сподобається.

І от сидять на гілці двоє в місячному сяйві – бадьора Сова та сонний Жайворонок. Вона його під своє крило взяла, бо йому, бач, холодно й спати хочеться, ще й лячно.

– Та що тут лячного? – не розуміє Сова.

А Жайворонок до неї тулиться, тремтить. За кожним кущиком йому страшний страх ввижається.

– Може, пісню заспіваєш із висоти, як тільки ти вмієш? Звідти, де зорі, га?

– Ні, – одказує Жайворонок. – Не маю бажання, та й голос спить. Чого співати?.. Хіба пошепки, у тебе під боком...

І сипить щось невиразне по-гусячому, наче він уже й не Жайворонок.

Це все від голоду, здогадується Сова. Треба малюка погодувати.

– Чекай на мене тут, – каже. – Зараз я тебе чимось смачненьким пригощу.

– Ти куди, Собо? Не залишай мене самого!

– Куди-куди... На полювання.

– Візьми мене із собою!

Сховався Жайворонок у пір'я в Сови на грудях, вчепився лапками – летить, як пасажир, наче своїх крил не має. Тепло й безпечно. Лиш очі та дзьобик стирчать назовні. І бачить він навколо зовсім іншу картину. Всюди темно, хоч в око стрель. Лиш місяць тоненький, як травинка, і зорі насінинами.

Аж раптом Сова як зірветься донизу. Каменем! Свист у вухах. Жайворонок очі заплющив. А тоді зирк – а біля нього в сов'ячих кігтях щось б'ється: чи то жаба болотяна, чи то миша польова. Жайворонок як із переляку скрикне – і випав із пір'я товаришки, а Сова від несподіванки випустила свою здобич.

Чкурнув Жайворонок куди очі. Нескоро зупинився, завис над землею в темені. Крильцями тріпоче в холодному повітрі. Куди ж то летіти? Де гніздечко? На якому лузі?

А ось і Сова.

– Тримайся мене! – командує. – Рівняння на мій хвіст!

Відпровадила Жайворонка, наче телятко на мотузочку, прямінько додому. Але дорогою він ще добряче страху натерпівся.

Опам'ятався з першим променем сонця. Сидів, очманілий, біля свого гніздечка, куняв... Вітерець гойднув траву – на Жайворонка посипалися кришталіки роси, він і отямився. Нарешті ранок! Жайворонок у таку годину завжди здіймається в небо, настав його час.

Та після бурхливої ночі не залишалося йому нічого іншого, як виспатися як слід. Виставив на патичку табличку «Не турбувати», занурився в м'якенький мох у себе в хатці, запов у глибокий сон.

(Далі буде.)

Дискутуймо

11. Чому Сова вночі почувалася щасливою?
Як почувався вночі Жайворонок?
Що означає вислів «голос спить»?
Чим хотіла пригостити Жайворонка подруга?
Чи однаково почувалися птахи не у «свою» пору доби?

Досліджуймо

12. Чи може бути цікавим щось не цілком достовірне? Як гадаєш, чи правдиво у творі описано спосіб життя птахів? Що викликає у тебе сумнів? Як переконатися в правдивості або неправдивості інформації?

Теорімо

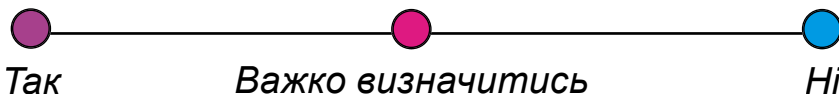
13. Уяви, що ти готуєшся до кастингу на роль Сови або Жайворонка. Якщо ти обираєш роль Сови, то знайди в тексті монолог, у якому Сова розповідає Жайворонку про ніч. Якщо ти обираєш роль Жайворонка, придумай монолог про те, що наснилося пташку після нічних пригод. Повправляйся перед дзеркалом у жестах, різних інтонаціях, щоб зобразити емоційний стан Сови або Жайворонка. Попроси дорослих зробити відеозапис твого монологу та розмісти його на віртуальній стіні в класі.

Дискутуймо

14. Як ти гадаєш, чи дружитимуть Сова та Жайворонок після пережитих пригод? Що, на твою думку, впливає на дружбу? Зроби позначку на шкалі «Різні стилі життя – загроза дружбі?», аргументуй свою позицію.

Різні стилі життя – загроза дружбі?

Пишімо

15. Чи траплялися з тобою випадки, коли ти щось недооцінював або недооцінювала, але пізніше твоя думка змінилася? Напиши про такий випадок.

Досліджуймо

16. Поміркуй, що є спільного і відмінного між Совою і Жайворонком. На великому аркуші паперу намалюй і заповни діаграму Венна за вже відомим тобі зразком.

Читаймо

17. Прочитай завершення твору Галини Вдовиченко і спростуй або підтверди свої очікування щодо його жанру: це оповідання чи повість.

Від тої ночі ранній пташок і нічна птаха дійшли розуміння: краще кожному бути собою. А спілкуватися, коли на те немає часу, достатньо й коротко. Кілька хвилин рано-вранці, коли один прокидався, а друга починала готуватися до відпочинку. Або надвечір, коли один вже втомлений, а друга щойно розплющила очі після сну й відчувала прилив енергії.

Потеревенивши, вони обмінювалися побажаннями:

«Доброї тобі ночі, Сово!»

«Добраніч, Жайворонку!»

І значило це геть протилежне, бо кожен бажав своє: Сові – бадьорих годин до ранку, Жайворонку – спокійного сну до світанку.

Або ще так казали:

«Гарного дня тобі, Жайворонку!»

«Спокійного дня, Сово!»

Тобто радісного, активного дня – Жайворонку і солодких снів – Сові аж до самого вечора.

Коли наперед домовитися, що кожен має на увазі, тоді й порозуміння не забариться.

А натури не зміниш, бо кожному своє, близьке та рідне.

Сові – совіне, Жайворонку – жайворонкове.

Дискутуймо

18. Обґрунтуй своє визначення жанру твору «Сова, яка хотіла стати Жайворонком».

Як ти розумієш слова: **Сові – совіне, Жайворонку – жайворонкове?**

Досліджуймо

19. Чи є різниця між такими фразами, як «Добрий день!» та «Гарного дня!»? Коли люди використовують ці фрази? Якими побажаннями обмінювалися персонажі оповідання «Сова, яка хотіла стати Жайворонком» після своїх зустрічей?

Як ти вважаєш, першим виникло вітання чи побажання?

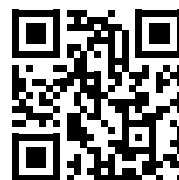
Заповни таблицю, скориставшись довідкою. Доповни кожен колонку своїми прикладами.

Вітання	Побажання

Довідка: Добридень! Доброго здоров'я! Добрий день! Здрастуйте!
Доброго ранку! Здоровенькі були! Добрий вечір! Добраніч!
Радий вітати вас! Вдалого дня!

Переглянь за посиланням відео «Добрий день чи доброго дня – експрес-урок української мови». Чи правильно ти використовуєш форми привітання?

Чи не захотілося тобі щось уточнити у таблиці?

Пишімо

20. Чи хотілося тобі коли-небудь бути схожим на когось іншого? Книжка Галини Вдовиченко – про важливість прийняття себе таким, який ти є. Може здаватися, ніби десь краще, ніж удома, і життя в когось цікавіше. Напиши, скориставшись порадами, есе (або есеї) про те, чому цінування власних умінь і здібностей робить людину впевненою та відкритою для спілкування з не схожими на себе.

Есе – це прозовий твір невеликого обсягу й вільної композиції у формі роздумів.

Як написати есе

1. Уяви умовного співрозмовника, який має протилежну думку.
2. Сміливо висловлюй міркування, як того бажаєш, не переймаючись доказами.
3. Використовуй цікаві порівняння та яскраві визначення.
4. Став запитання і давай на них відповіді. Не бійся, якщо інколи не знаєш, що відповісти.
5. Перечитай есе очима уявного співрозмовника й поміркуй, чи цікавим воно вийшло. Якщо ні, то відредагуй.

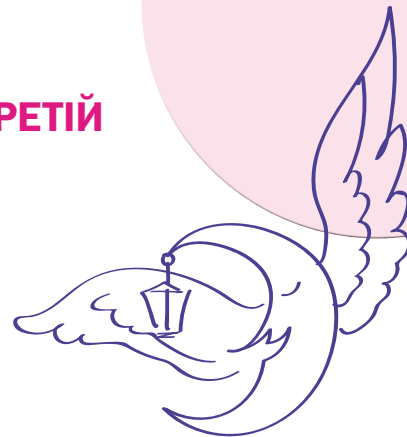

Пригадаймо

1. Як твори можуть об'єднуватися в групи?
2. Чи доречно додавати у твір свого персонажа?
3. Чи цікава історія обов'язково має бути достовірною?
4. Чи є різниця між вітанням і побажанням?
5. У який спосіб найкраще написати есе?

ТИЖДЕНЬ ДВАДЦЯТЬ ТРЕТІЙ

Літаємо у снах

Цього тижня ти дізнаєшся:

- Чи кожен «факт» є справді фактом?
- Коли слово буває головним, а коли залежним?
- Чи є відмінності між сном і казкою?
- Чи можна керувати снами?
- Чи завжди розділи тексту повинні мати назви?

Досліджуймо

1. Накресли в зошиті й заповни таблицю поданого зразка. Заповни I і II колонки таблиці. Для I колонки використовуй розповідні речення, для II – питальні.

Факти про сон

Знаю	Хочу дізнатися	Дізнався / Дізналася

Які факти записали твої однокласники й однокласниці? Чи кожен «факт» є справді фактом? Чи трапилися серед записів судження?

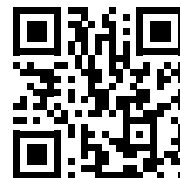
Факт – це твердження, правдивість якого доведена.

Судження – це оцінка, думка, яку можна підтвердити або спростувати.

Переглянь відеоролик «Цікаві факти про сни» за QR-кодом.

Чи твердження, наведені у відео, є фактами? Як у цьому пересвідчитися?

Заповни третю колонку таблиці. Чи залишилися в тебе запитання без відповідей? Де брати інформацію, яка цікавить? Як перевірити її на достовірність?

Пишімо

2. Доповни правила гігієни сну прикметниками з довідки у відповідній формі. Визнач граматичні значення форм поданих прикметників і напиши над кожним із них.

ПРАВИЛА ГІГІЄНИ СНУ

У кімнаті повинна бути _____ темрява.

Жодного холодного _____ світла напередодні сну (гаджети!). За 2 години до сну надавати перевагу теплому _____ світлу.

Не переїдати на ніч.

Відмовитися від _____ ігор перед сном.

Для сну потрібні матрац _____ твердості, _____ подушка, провітрене приміщення.

Бажано лягати спати в той самий час.

Добре, якщо в сім'ї є _____ ритуали перед сном – почитати, поговорити, заснути з улюбленою іграшкою.

(За матеріалами сайту «Нова українська школа»)

Довідка: активний, повний, помірний, синій, певний, невисокий, жовтий.

Дізнайся, які прикметники дібрали твої однокласники й однокласниці.

Дискутуймо

3. Обговоріть з однокласниками й однокласницями, чи можна довіряти сонникам (сонник – книга, у якій тлумачаться сни). Що використовують у сонниках: факти чи судження? Прочитай декілька тлумачень із сонника, щоб підтвердити свою думку.

Побачений у сні павук попереджає, що вам потрібно уважно ставитися до роботи, бути активними, і тоді на вас чекає успіх.

Якщо вам наснився павук, який тче свою павутину, – це віщує спокій і щастя в домі.

Пишімо

4. Пригадай сон, який здивував тебе неочікуваними подіями. Стисло перекажи сюжет цього сну.

Поцікався в однокласників та однокласниць, що дивовижного наснилось їм.

Дискутуймо

5. Обговори з однокласниками й однокласницями, у яких ситуаціях спілкування доречно використати наведені фразеологізми. Поєднай стрілкою фразеологізм і його тлумачення.

Сонне царство.	Хтось дуже пишається своєю славою, досягнутими успіхами.
Сон рябої кобили.	Хтось уважний, дбайливий, спостережливий і т. ін.
Спить і бачить.	Щось дуже дивне, незвичайне, таке, чого не можна й уявити.
Сон у руку.	Хто-небудь постійно про щось думає, мріє.
Око не спить.	Тиша, спокій, безмовність, коли всі сплять.
Лаври не дають спати.	Те, що наснилось, збудеться.
І вві сні не насниться.	Нісенітниця, безглуздя, дурниця.

Досліджуймо

6. З'ясуй, яке слово називають головним, а яке залежним у словосполученні.

1. Запиши в таблиці всі форми слова *царство*.

Відмінок	Однина	Множина
Н.		
Р.		
Д.		
Зн.		
О.		
М.		
К.		

2. Запиши в таблиці всі форми слова *сонний*.

Відмінок	Однина			Множина
	Ч. р.	Ж. р.	С. р.	
Н.				
Р.				
Д.				
Зн.				
О.				
М.				
К.				

3. Утвори всі можливі сполучення форм слова *царство* з відповідними формами слова *сонний*, зафарбувавши кожне словосполучення однаковим кольором.

4. Яке з двох слів використало всі свої форми в словосполученні, а яке – не всі?

Слово в словосполученні, яке може використати всі свої форми, називається **головним словом**, а слово, форма якого залежить від головного слова, – **залежним**.

X
сонне царство

Поясни, як визначити головне та залежне слова в словосполученні **повна темрява, сон у руку**. Які форми залежних слів не використані в кожному зі словосполучень?

Пишімо

7. Напиши невелике повідомлення науково-популярного змісту про сон для дитячого пізнавального журналу.

ПРО СОН

Як перевірити орфограми, що трапилися в тексті?
Де можна взяти інформацію, яка цікавить? Як перевірити її на достовірність?

8. Прочитай уривок із твору Валерія Шевчука «Золотий Стіл» і дізнайся, чому одному з персонажів наснився стіл, повний ласощів.

1.

Якось так сталося, що один тато залишився зі своєю донею сам: мама їхня потрапила в лікарню. Вечорами вони разом сумували за мамою, а коли сумуєш, то звісно, що потрібно: розважитися. Пізніше, коли дівчинка втомлювалася, вони обоє з татом помічали, що вікна їхні напрочуд чорні, що в хаті повітря стає густе і від нього починають важчати повіки. І щось солодке-солодке входить у груди, аж хочеться звестися навшпиньки, витягти вгору руки і, позіхаючи, рости й рости, скільки можна за один вечір.

– Розкажи мені казку, – попросила сонно дівчинка після того, як кілька разів вона отак потяглася, – бо щось той дядько Сон бариться.

Тато присунув стільця до ліжка.

– Розкажу тобі про стола, повного ласощів, – сказав він.

2.

– Жив-був на світі хлопчик. Звали його... хто його й знає, як його звали.

– Хай його звать, як і тебе, – сказала дівчинка.

– Добре, хай його так і звать. Так от, був це такий собі звичайний хлопчик. Але не по-звичайному любив він поласувати...

То був інший час, як тепер. Тоді про ласощі діти тільки й мріяли. Якось він ліг спати й подумав:

«От якби мені приснився Золотий Стіл. На ньому повно ласощів, і то таких, про які тільки в книжках пишуть».

Лежить він, і йому здається, що крізь темне вікно безшумно вплив до нього темно-синій, майже невидимий птах. Хтозна і як, але опинився він на спині в того птаха і полетів. А потім десь і птах подівся, а він уже й сам стрибає з гори на гору. Стане на верхівці, а тоді як стрибне! За мить уже й на іншій горі опиняється. Отак він і йшов, отой хлопчик. Розженеться, розженеться і ф-ю-ю-їть! – полетів! А тоді знову: ф-ю-ю-їть! І знову – на іншій горі. Літав отак кілометровими кроками, а з неба дивився на нього Місяць. Коло нього сиділа Зіронька і дивилася й собі.

– Гей, Місяцю, – гукнув їм хлопець, – і ти, Зіронько, скажіть мені, чи туди я йду?

– Туди, – всміхнулася Зіронька, – тільки не поспішай так, бо перескочиш через поле.

- Поле? – перепитав хлопчик. – Яке ж це поле?
- Поле із Золотим Столом.

І тільки вона це сказала, як він і справді побачив Поле. Воно світилося під місячним промінням, наче срібне. Дивне сяйво огортало його, а якраз посередині стояв Золотий Стіл. Коло нього спинилася прегарна дівчинка в білому платтячку. Вона теж була срібна і світилася.

«Оце так диво, – подумав хлопчик, – оце так красуня!»

- Хто ти, красуне? – спитав він. – Я тебе ніколи не зустрічав...
- Ну як же? – засміялася дівчинка. – Ану зирни на небо!

Хлопчик зирнув на небо – і справді: світився Місяць, всміхався Місяць, а коло нього, – гей, ви, певне, здогадалися, – коло нього таки не було Зірочки.

- Це ти спустилася до мене? – захоплено спитав хлопчик.

Дівчинка засміялася знову. Вона сміялася так, начебто дзвонили золоті дзвінки.

– Я завжди приходжу до вас, дітей, котрі люблять ласощі й не мають їх, – сказала вона. – Іди сюди. Тільки не дуже підстрибуй, а то перелетиш Поле і ніколи не покуштуєш моїх ласощів.

Але хлопчик хотів покуштувати тих ласощів. Він закусив губу, стис кулачки і, ледве-ледве перебираючи ногами, навшпиньки рушив до Зірочки. Він ішов, і Поле світилося. Ішов – і дівчинка всміхалася. І хлопчик був щасливий від того світла і від тієї усмішки. Перед ним лежало чисте, залите сяйвом Поле, а на ньому повний дивовижних ласощів Золотий Стіл.

(Далі буде.)

Дискутуймо

9. Як ти розумієш слова дівчинки «**Дядько Сон бариться**»? Які фантастичні події та перетворення відбуваються в сні хлопчика? Чи є відмінності між сном і казкою? Який жанр цього твору: казка чи оповідання?

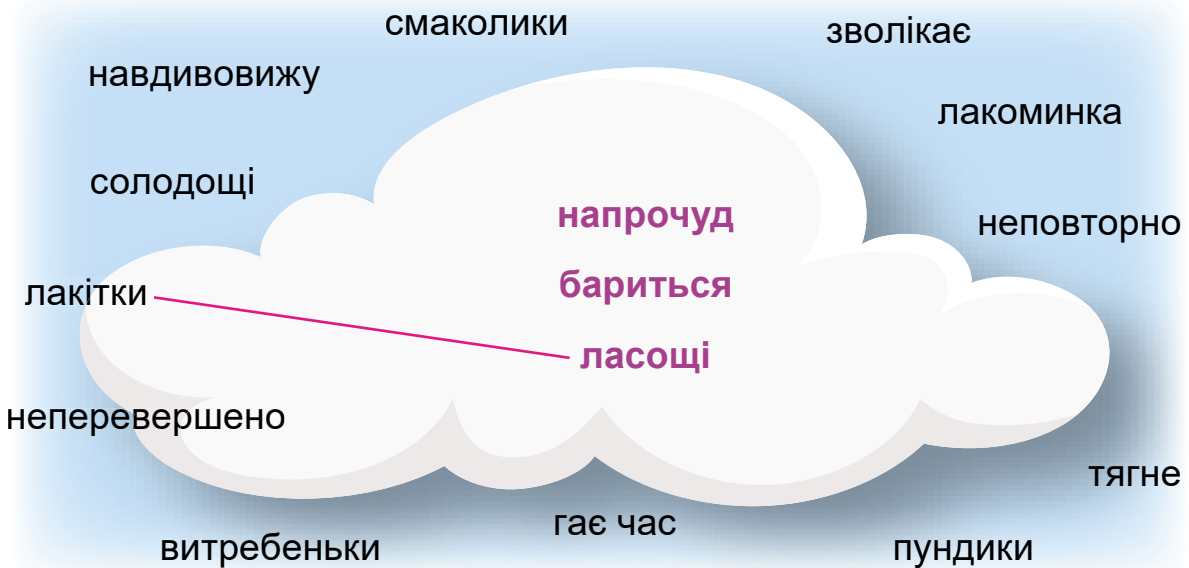

Досліджуймо

10. А. З'ясуй, яке слово є головним, а яке залежним у словосполученнях. Золотий Стіл, закусив губу, навшпиньки рушив.

Чи вдалося тобі визначити головне та залежне слово в останньому словосполученні? Що означає прислівник як частина мови? Яке слово – дієслово чи прислівник – може бути головним у словосполученні?

Б. Добери до кожного з виділених слів якомога більше синонімів.

Творімо

- 11.** Персонаж твору Валерія Шевчука «Золотий Стіл» був звичайним хлопчиком. Уяви, що він любив по-незвичайному _____ (малювати, танцювати, співати тощо). Вибери, що саме по-незвичайному любив робити хлопчик, і вигадай його сон.

Придумай ілюстрації та презентуй свою ідею однокласникам і однокласницям. Поміркуй, чи можна керувати снами.

Пишімо

- 12.** Устав пропущені літери. У дужках запиши цифрою спосіб перевірки: 1 – за словником; 2 – за правилом; 3 – за сильною позицією звука. Перевір, чи правильно позначено орфограми.

Зразок: прийшшла до тебе (2).

Вчорами (___) сумували, звчайний (___) хлопчк (___), прснився (___) Золотий Стіл, стрбає (___) з гори на гору, пргарна (___) дівчнка (___), прходжу (___) до вас, двовижних (___) ласощів.

Обговори з однокласником або однокласницею правильність виконання завдання.

13. Прочитай уривок твору «Золотий Стіл», щоб дізнатися, який сон захотіла побачити дівчинка і хто підслухав її розмову з батьком.

3.

Дівчинка слухала казку дуже уважно. Вона аж рота розтулила.

– Тату, а цеє...– мовила вона. – Ну, я хочу сказати, ти попрабував тих ласощів?

Тоді тато розсміявся. Дочка не зовсім зрозуміла, чому він сміється, але повітря в хаті вже було таке густе, що дихати хотілося рівніше й повільніше. А окрім того, розчинилися двері. І вона знала вже, хто ввійшов: то мав обов'язково бути дядько Сон. А коли так, то й вона могла спокійненько заплющити очі і, як той хлопчик, що потім став її татом, рушити на Поле. І вона заплющилась, і позіхнула, і дозволила дядькові Сну підтикнути під неї ковдру, а тоді взяла й рушила. Але вона не летіла. Йшла і смоктала пальця. Бо дуже й дуже думала. Ото дивне Поле! Ото дивна дівчинка! Хіба так буває? В казках, може, й буває, а насправді як? Та й які такі небачені ласощі могли бути на тому Золотому Столі? Торт? Пфе, що таке торт? Вона, до речі, вчора їла торт – його може й тато чи мама купити. Або цукерки, пфе! Для чого йти так далеко за якимись цукерками? В магазині їх скільки хочеш. От би, гм... от би... зустрітися там з вовком. Бр-р-р, як страшно і як хочеться зустрітися з вовком.

Вона йшла, було вже поночі, і Зірка сиділа коло Місяця. А десь у темряві тихо йшов Вовк, і в нього були не зуби, а шоколадки. І дівчинка дуже захотіла з ним зустрітися...

4.

Але ми забігли трохи наперед. Бо ніхто не знає, що оту казку про Золотий Стіл Вовк підслухав, сидячи під вікном у дівчинки. Був він тоді голодний, той чудний шоколадний Вовк, і блукав по вулицях разом із дядьком Сном. Дядько мав багато роботи: скільки воно є тих дітей, і кожному заснути треба. Вовк був йому в той день Компаньйоном. От вони й спинилися з дядьком Сном, щоб послухати казку. Дядько Сон залишив його сторожити, коли буде кінець, а сам махнув до сусідських дітей. Він у той вечір так швидко затуляв дітям очі, що їхні мами аж почудувалися: ніколи так хутко їхні діти не засинали. А була тому причина проста: поспішав дядько Сон до нашої дівчини. Адже та дівчинка цілий вечір сумувала разом із татом, і тому їй треба було віддати уваги більше.

Вовк же слухав, слухав казку й заслухався. Та оповідь схвилювала його, і він аж угору зирнув: світить Місяць, а коло нього – гарна опатна Зірочка.

– Слухай, Зірочко, – спитав він, – а те Поле й справді є?

Але Зірочка не відповідала, і Вовк вирішив: відшукає те Поле сам, адже все одно треба йому цілу ніч блукати.

Однак для Вовка ласощі зовсім не те, що для дітей, хай би й був той Вовк шоколадний. От йому й уявилося, що на столі тому – зайці й вівці, і там нетерпляче чекають його, щоб він їх... з'їв.

Дискутуймо

14. Чого побажала дівчинка у своєму сні?
Про які риси характеру свідчить бажання дівчинки зустріти в сні вовка?
Чому Вовк був шоколадним?
Шоколадний Вовк дійсно підслуховував під вікном чи ця подія була в сні дівчинки?
Про які ласощі мріяв шоколадний Вовк?
Чому автор поділив текст на розділи, але не дав тим розділам назв?

Творімо

15. У групі з однокласниками й однокласницями напишіть сценарій зустрічі шоколадного Вовка й дівчинки в її сні. Але спочатку домовтеся: буде це сценарій комедії чи драми.
Чи будуть у вас задіяні інші персонажі: дядько Сон, Місяць, Зірочка?
Розіграйте зустріч дівчинки з шоколадним Вовком за вашим сценарієм. Обговоріть із глядачами емоції, поведінку й особливості мовлення (швидко, повільно, голосно, тихо тощо) цих персонажів під час зустрічі.
- ❖ Дізнайся, чи є в шкільній бібліотеці оповідання Валерія Шевчука «Золотий Стіл», і за бажанням прочитай його, щоб дізнатися, чи насправді відбулася зустріч дівчинки з шоколадним Вовком.

Пригадаймо

1. Чим відрізняється факт від судження?
2. Як виявити головне й залежне слово в словосполученні?
3. Які відмінності мають сон і казка?
4. Чи може людина керувати снами?
5. Чи можна не давати назв розділам тексту?